

STOSOWANIE ZASADY *NON-REFOULEMENT* W ORZECZNICTWIE KOMITETU PRAW CZŁOWIEKA ONZ

I. Wstęp

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza orzecznictwa Komitetu Praw Człowieka ONZ¹ pod kątem ochrony praw cudzoziemców w przypadku wydalenia lub ekstradycji. Obejmuje ona interpretację Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych [dalej: Pakt]² oraz orzecznictwo i Uwagi ogólne Komitetu w dwóch kategoriach spraw: stosowania kary śmierci (art. 6) i ochrony przed torturami oraz niehumanicznym i poniżającym traktowaniem albo karaniem (art. 7 i 10 ust. 1). Komitet określił zakres zastosowania i sposób interpretacji Paktu w sprawach cudzoziemców w uwagach ogólnych oraz w swoich orzeczeniach.

Mimo iż Komitet nie odniósł się do zasady *non-refoulement* w Uwagach ogólnych dotyczących sytuacji cudzoziemców w świetle Paktu, a zakaz niehumanicznego traktowania został wspomniany tam jedynie w kontekście prawa wjazdu lub pobytu³, należy uznać iż Komitet miał na myśli także, ostrożnie sformułowane, istniejące ograniczenie wydalania i wydawania cudzoziemców, jeżeli na skutek tego działania zostałyby naruszone ich prawa gwarantowane w Pakcie. Ograniczenie to wynika bezpośrednio z Uwag ogólnych nr 20 dotyczących stosowania art. 7 Paktu⁴. W takich przypadkach, zgodnie z treścią art. 2 Paktu, państwo–strona odpowiada za na-

-
- 1 Do zadań Komitetu należy również interpretacja poszczególnych postanowień Paktu, w szczególności poprzez wydawanie Uwag Ogólnych do poszczególnych artykułów, orzecznictwo w sprawach indywidualnych oraz rozpoznawanie sprawozdań okresowych państw z wykonania praw zawartych w Pakcie. Uwagi ogólne są wytycznymi dla państw–stron Paktu wskazującymi na sposób jego interpretacji, jednakże, zwracając uwagę na określone kwestie i problemy wynikające z Paktu, nie ograniczają w żaden sposób ani nie przyznają pierwszeństwa określonym aspektom implementacji postanowień Paktu.
  - 2 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku, dnia 16 grudnia 1966 r. Dz.U. z 1977 r. nr 38, poz. 167. A. Przyborowska–Klimczak, Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów, Lublin 2005
  - 3 Uwagi ogólne nr 15 par. 5, dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>
  - 4 Uwagi ogólne nr 20 par. 9, dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>

ruszenia lub narażenie na niebezpieczeństwo naruszenia praw człowieka poza zakresem swojej jurysdykcji⁵. Tak szeroko rozumiany obowiązek realizacji Paktu wynika również z orzecznictwa Komitetu, który w sprawach dotyczących wydalenia cudzoziemców stwierdzał wielokrotnie naruszenie ich praw. Oprócz wymienionych powyżej prawa do ochrony życia oraz zakazu tortur, tradycyjnie podstawę do ochrony przed wydaleniem stanowi także prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego (art. 17, 23 i 24) oraz prawo do uczciwego procesu (14)⁶. W przypadku cudzoziemców istotne znaczenie ma także art. 9 gwarantujący prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, przyznający jednostkom określone gwarancje w przypadku zatrzymania i aresztowania. Z treści orzecznictwa wynika także, iż w praktyce wydalenie cudzoziemca byłoby sprzeczne z Paktem, gdyby na skutek tego wydalenia groziło mu naruszenie jakiegokolwiek z praw zawartych w Pakcie⁷. Z uwagi na bardzo szeroki zakres tej problematyki, niniejsze opracowanie ograniczone zostanie do analizy art. 6, 7 i 10 Paktu.

II. Zasada *non-refoulement*

Zasada ta, zawarta w konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźcy z 1951 r.,⁸ jest pierwszą wiążącą zasadą nakładającą na państwa–strony negatywny obowiązek powstrzymania się od wydalenia określonej kategorii cudzoziemców. Zgodnie z treścią art. 33, państwa–strony konwencji nie mogą wydalic uchodźcy do granic terytoriów, w których grozi mu prześladowanie w rozumieniu konwencji,

5 Artykuł 2 Paktu wymaga od państw–stron zagwarantowania praw osób znajdujących się w zakresie ich jurysdykcji. Jeżeli osoba jest wydalona lub wydana zgodnie z prawem, państwo–strona nie ponosi co do zasady żadnej odpowiedzialności, na podstawie Paktu, za jakiegokolwiek naruszenia praw tej osoby, które mogą w przyszłości nastąpić pod jurysdykcją innego państwa. W tym sensie, od państwa–strony nie jest wymagana gwarancja przestrzegania praw danej osoby znajdującej się w zakresie innej jurysdykcji. Jednakże gdy państwo–strona podejmuje decyzję wobec osoby znajdującej się w zakresie jej jurysdykcji, a nieuniknioną i przewidywalną konsekwencją jest naruszenie praw tej osoby w przypadku znalezienia się w zakresie jurysdykcji innego państwa, państwo–strona może samo naruszać Pakt. Wynika to z faktu iż przekazanie tej osoby do innego państwa (nie zależnie od tego czy jest stroną paktu czy nie) gdzie traktowanie sprzeczne z Paktem jest pewne lub stanowi cel wydania, będzie sprzeczne z obowiązkami państwa–strony, na podstawie art. 2 Paktu. Na przykład państwo–strona naruszy Pakt, gdy przekaże osobę do innego państwa w sytuacji, w której jest przewidywalne, iż będzie ona poddana torturom. Przewidywalność tych konsekwencji wydania stanowi o naruszeniu Paktu przez państwo–stronę, nawet jeżeli te przewidywalne konsekwencje wydalenia nie będą miały miejsca w przyszłości, M. Nowak, U.N. Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentary, 2nd revised edition, N.P. Engel, Publishers 2005, s. 187.

6 Komitet nie badał nigdy sprawy dotyczącej ochrony cudzoziemców przed wydaleniem z powodu groźby naruszenia prawa do rzetelnego procesu. Takiej interpretacji art. 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka dokonał jednak Europejski Trybunał Praw Człowieka, w sprawach Soering przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 14038/88 oraz Drodz i Janousek przeciwko Francji, skarga nr 12747/87, dlatego w niniejszym opracowaniu art. 14 zostanie opisany jako dający podstawę do ochrony przed wydaleniem. Jest to tym bardziej uzasadnione, iż na gruncie art. 14 mogą powstać inne kwestie dotyczące ochrony praw cudzoziemców, np. obowiązek udzielenia zgody na wjazd cudzoziemca, aby zapewnić mu udział w postępowaniu sądowym, czy kwestia rzetelności rozumianej zgodnie z art. 14, postępowań o nadanie statusu uchodźcy.

7 Kindler przeciwko Kanadzie, skarga nr 470/1991, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

8 Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie 28 lipca 1951 r., Dz.U. 1991 r., Nr 119, poz. 515; A. Przyborowska–Klimczak, Prawo międzynarodowe..., *op. cit.*

z powodu jego rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej oraz poglądów politycznych. Konwencja ogranicza jednakże tę ochronę do osób, które spełniają przesłanki do bycia uznanym za uchodźcę zgodnie z art. 1A konwencji, a z treści artykułu 33 ust. 2, w którym zawarte są wyłączenia od zasady *non-refoulement*, wynika, iż nie można jej zastosować do sytuacji, w której cudzoziemiec stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa, w którym się znajduje lub został skazany prawomocnym wyrokiem za szczególnie poważne zbrodnie.

Zasada *non-refoulement* została powtórzona w art. 3 Konwencji o zakazie tortur i innych rodzajów okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne NZ w 1984 r. [dalej: Konwencja przeciwko torturom],⁹ zgodnie z którą żadne państwo strona nie może wydalać, zwracać lub wydawać innemu państwu danej osoby, jeżeli istnieją poważne podstawy, by sądzić, że może jej tam grozić stosowanie tortur. Zasada ta została rozwinięta w orzecznictwie organów międzynarodowych¹⁰ i skryształowała się jako zasada zwyczajowa prawa międzynarodowego, a jej głównym elementem jest zakaz wydalenia cudzoziemca, z jakiegokolwiek powodu, do kraju, w którym groziłoby mu naruszenie jego podstawowych praw człowieka. Taka interpretacja wynika także z orzecznictwa Komitetu Praw Człowieka, które potwierdza, iż państwa–strony ponoszą odpowiedzialność za wydalenie cudzoziemca do innego państwa. Jak wspomniano wyżej, Komitet uznał prawo do życia i integralności osobistej jako prawa, które powinny zapobiec wydaleniu cudzoziemców do innego kraju, gdzie grozi im rzeczywiste ryzyko bycia poddanym torturom albo karze śmierci¹¹.

III. Charakter prawny orzeczeń Komitetu

1. Moc wiążąca zaleceń Komitetu

W przeciwieństwie do orzeczeń m.in. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które mają dla państw–stron konwencji europejskiej charakter wiążący, decyzje Komitetu Praw Człowieka mają wyłącznie charakter opinii. Z praktyki państw – stron Paktu wynika jednakże, że w znacznym stopniu stosują się one do decyzji Komitetu¹². Dodatkowo, sam fakt przystąpienia do protokołu dodatkowego do Paktu lub zgoda na poddanie się innym procedurom oznacza, że państwo to dobrowolnie poddaje się wszelkim wynikającym stąd konsekwencjom, w tym także obowiązkom

9 Konwencja o zakazie tortur i innych rodzajów okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne NZ w 1984 r. Dz.U. 1989 r., Nr 63, poz. 378, Helsinki Foundation for Human Rights, Human Rights: Collection of International Documents, Warsaw, 2001.

10 Np. Komitet Praw Człowieka, Europejski Trybunał Praw Człowieka.

11 M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 264.

12 A. de Zayas, R. Wierszowski, Ochrona praw człowieka sprawowana przez Komitet Praw Człowieka (w:) Ochrona praw człowieka w świecie, pod red. L. Wiśniewskiego, Wydawnictwo Branta, Bydgoszcz–Poznań 2000, s. 123.

realizacji opinii Komitetu. Zobowiązania państw wynikają także z treści art. 2 par. 2 Paktu, który zobowiązuje państwa–strony do podjęcia przez właściwe władze odpowiednich środków mających na celu realizację praw zawartych w Pakcie¹³.

2. Środki tymczasowe (*interim measures*)

Środki tymczasowe stanowią szczególnie istotny instrument ochrony praw człowieka, zwłaszcza w sprawach dotyczących wydalania cudzoziemców. Zostały one uregulowane w art. 86 Regulaminu Komitetu Praw Człowieka¹⁴, zgodnie z którym Komitet może zwrócić się do państwa, na które złożono skargę, o podjęcie lub powstrzymanie się od określonych działań w celu uniknięcia nieodwracalnych szkód jakie może doznać ofiara naruszenia praw człowieka. W przypadku spraw o wydalenie, wniosek Komitetu złożony na podstawie art. 86 Regulaminu może wstrzymać wykonanie decyzji o wydaleniu cudzoziemca do czasu rozpatrzenia jego skargi i zbadania zgodności tej decyzji z Paktem. Niezastosowanie się przez państwo do decyzji Komitetu stanowi poważne naruszenie Paktu.

W praktyce, Komitet zawsze stosował *interim measures* w przypadku skarg, które dotyczyły naruszenia Paktu poprzez zastosowanie kary śmierci. Po raz pierwszy Komitet zastosował środki tymczasowe wobec osoby oczekującej na wykonanie kary śmierci w lipcu 1986 roku. Jamajka, która była stroną w sprawie, zastosowała się do tego wniosku¹⁵.

Inne przypadki posłużenia się tym środkiem miały miejsce w sprawach, w których skarżący zarzucali naruszenie Paktu poprzez wydalenie ich do innych państw. Komitet nie zastosował jednak *interim measures* w sprawie Stewart przeciwko Kanadzie,¹⁶ ponieważ uznał, iż skarżący nie wykazał, że wydalenie go do Wielkiej Brytanii spowoduje nieodwracalne szkody dla jego życia rodzinnego, a w przypadku orzeczenia naruszenia Paktu będzie mógł powrócić na terytorium Kanady.

W większości spraw państwa–strony zastosowały się do wniosków Komitetu. Nie stało się tak w sprawach Kandu–Bo i inni przeciwko Sierra Leone, kiedy to 12 autorów skargi zostało straconych mimo prośby Komitetu oraz Piandiong przeciwko

13 R. Wieruszewski, ONZ-owski system ochrony praw człowieka (w:) System ochrony praw człowieka, wyd. II, Zakamycze Kraków 2005, s. 104.

14 Regulamin Komitetu Praw Człowieka dostępny na stronie Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.3.Rev.6.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.3.Rev.6.En?Opendocument)

15 A. de Zayas, R. Wieruszewski, Ochrona praw człowieka, *op. cit.*, s. 136.

16 Sprawa dotyczyła obywatela Wielkiej Brytanii, który jako małe dziecko wyemigrował z rodzicami do Kanady. W okresie od 1987 do 1991 Stewart był oskarżony o popełnienie 42 przestępstw, głównie naruszeń ruchu drogowego i w konsekwencji otrzymał nakaz deportacji. W skardze skierowanej do KPC Stewart zarzucił Kanadzie iż decyzja o wydaleniu go do Wielkiej Brytanii stanowi naruszenie jego praw, ponieważ nie uważa tego kraju za kraj rodzinny. Całe życie mieszkał w Kanadzie i miał tam swoją rodzinę, matkę i chorego umysłowo brata, a także dzieci z zakończonego rozwodem małżeństwa. Stewart przeciwko Kanadzie, skarga nr 538/1993, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

Filipinom¹⁷. Komitet ostro skrytykował działania tych państw stwierdzając, iż niezastosowanie się do *interim measures* stanowi rażące naruszenie obowiązków wynikających z Pierwszego Protokołu Fakultatywnego¹⁸. W innych sprawach Komitet, odnosząc się do interpretacji i stosowania protokołu oraz reguły 86 regulaminu, uznał, iż państwa muszą zaakceptować prawny obowiązek uczynienia postanowień Paktu efektywnymi, jak również podjęcia odpowiednich środków w celu nadania im mocy prawnej¹⁹.

IV. Instytucja wydalania cudzoziemców w świetle orzecznictwa Komitetu Praw Człowieka

Jak zostało podkreślone powyżej, zasada *non-refoulement* odnosi się m.in. do dwóch kategorii spraw – stosowania kary śmierci oraz zakazu tortur i innego nie-ludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania. Na gruncie Paktu obejmuje ona jeszcze art. 13 gwarantujący cudzoziemcom przebywającym legalnie na terytorium państwa–strony ochronę przed arbitralnym wydalaniem.

1. Artykuł 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych

Artykuł 6 Paktu gwarantuje prawo do życia.²⁰ Zakaz pozbawiania życia może zostać ograniczony tylko w przypadkach określonych w treści art. 6 Paktu. Został on rozszerzony przez Drugi Protokół Fakultatywny²¹, który bezwzględnie zakazuje pozbawiania życia i nakłada na państwa, które go podpisały, obowiązek zniesienia kary śmierci. Komitet poświęcił interpretacji artykułu 6 dwa komentarze – Uwagi ogólne nr 6 oraz Uwagi Ogólne nr 14²² dotyczące broni masowego rażenia.

W Uwagach ogólnych nr 6 Komitet potwierdził, że prawo do życia jest najwyższym, najważniejszym prawem, które nie może podlegać ograniczeniu nawet w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Prawo to również nie może być interpretowane wąsko i wymaga od państwa podjęcia pozytywnych działań zapew-

17 Piandiong przeciwko Filipinom, skarga nr 869/1999, Mansaraj i inni przeciwko Sierra Leone, skargi nr 839–841/1999, A. de Zayas, R. Wieruszewski, Ochrona praw człowieka, *op. cit.*, s. 137.

18 Piandiong przeciwko Filipinom, skarga nr 869/1999, za S. Joseph, J. Schultz, M. Castan, The International Covenant on Civil and Political Rights, Cases, Materials and Commentary Second Edition, Oxford University Press, New York, 2004.

19 Roberts przeciwko Barbados, skarga nr 504/92, Bradshaw przeciwko Barbados, skarga nr 489/92, J. Bair, The International Covenant on Civil and Political Rights and Its (First) Optional Protocol, Peter Lang Frankfurt am Main, 2005, s. 6.

20 M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 121.

21 Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w Sprawie Zniesienia Kary Śmierci z 19 grudnia 1989 r., A. Przyborska–Klimczak, Prawo międzynarodowe..., *op. cit.*

22 Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcomms.htm> Nie przytaczane w niniejszym opracowaniu.

niających jego poszanowanie²³. Artykuł 6 nie nakłada na państwa obowiązku zniesienia kary śmierci w ogóle, lecz Komitet sugeruje, że jest to pożądane. Państwa są jednakże zobowiązane do ograniczenia jej stosowania tylko do przypadków najcięższych przestępstw. Z art. 6 wynika, iż kara śmierci może być stosowana jedynie zgodnie z prawem obowiązującym w momencie popełnienia zbrodni i zgodnie z Paktem²⁴, czyli jedynie w przypadkach bardzo ciężkich przestępstw i jedynie na podstawie ostatecznego orzeczenia właściwego sądu. Kary śmierci nie można także orzec wobec osoby poniżej 18 roku życia oraz wykonać jej na kobiecie w ciąży, a każda osoba skazana na śmierć powinna mieć prawo do ubiegania się o prawo łaski lub złagodzenie wyroku.

Z orzecznictwa Komitetu wynika, że jednym z pozytywnych działań, do których zobowiązanie są państwa–strony wobec cudzoziemców, jest zapewnienie im ochrony przed wydaleniem w sytuacjach, w których w kraju, do którego mają zostać wydaleny, grozi im naruszenie prawa do życia²⁵.

Inne naruszenia art. 6, stwierdzone przez Komitet w trakcie rozpatrywania spraw indywidualnych to, m.in. arbitralne pozbawienie życia przez funkcjonariuszy państwa,²⁶ porwania i zniknięcia osób, które miały miejsce głównie w Ameryce Łacińskiej²⁷, w niektórych przypadkach podstawy orzeczenia i sposób wykonania kary śmierci²⁸, niespełnienie gwarancji procesowych określonych w art. 14 Paktu²⁹. Złe warunki więzienne, w przypadku oczekiwania na karę śmierci mogą, wraz z dodatkowymi okolicznościami, stanowić podstawę do stwierdzenia naruszenia zakazu nieludzkiego i niehumanitarnego traktowania³⁰. W przypadku tzw. *death-row phenomenon*³¹, Komitet uznał jednak, iż 11 lat oczekiwania na wykonanie kary śmierci

23 Por. M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 122.

24 Art. 6 ust. 2–5. A. Przyborowska-Klimczak, Prawo międzynarodowe..., *op. cit.*, Także D. McGoldrick, The Human Rights Committee, Its Role in the Development of the International Covenant on Civil and Political Rights, Clarendon Press, Oxford 1991, s. 332.

25 Judge przeciwko Kanadzie, skarga nr 829/1998, Ng przeciwko Kanadzie, skarga nr 469/1991, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

26 Wiele spraw dotyczących arbitralnego pozbawiania życia przez organy państwowe dotyczyło takich krajów jak Kolumbia, Surinam, Urugwaj, Zambia, Zair, np. Camarago przeciwko Kolumbii, skarga nr 45/1979, Grudniowe zabójstwa w Surinamie, skargi nr 146, 148–154/1983, Chongwe przeciwko Zambii, skarga nr 821/1998, Eduardo Bleier przeciwko Urugwajowi, skarga nr 30/1979, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 129, 130.

27 Belier przeciwko Urugwajowi, skarga nr 30/1978, Bracia Sanjuan przeciwko Kolumbii, skarga nr 181/1984, Mojića przeciwko Republice Dominikany, skarga nr 449/1991, Bautista przeciwko Kolumbii, skarga nr 563/1993, Laureano przeciwko Peru, skarga nr 540/1993, Arhuaco przeciwko Kolumbii, skarga nr 612/1995, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

28 Lubuto przeciwko Zambii, skarga nr 390/1990, Kennedy przeciwko Trynidad i Tobago, skarga nr 845/1998, Thompson przeciwko St. Vincent i Grenadines, skarga nr 806/1998, Ibao przeciwko Filipinom, skarga nr 1077/2002

29 Komitet orzekł naruszenie przez państwa gwarancji procesowych w przypadkach orzeczenia kary śmierci w sprawach przeciwko m.in. Zairowi, Jamajce, Trynidad i Tobago, Zambii, Sierra Leone, Tadżykistanu, np. Ashby przeciwko Trynidad i Tobago, skarga nr 580/1994, Piandong i inni przeciwko Filipinom, skarga nr 869/1999, Kurbanov przeciwko Tadżykistanowi, skarga nr 1096/2002, Pratt i Morgan przeciwko Jamajce, skarga nr 210/1986 i 225/1987, Kelly przeciwko Jamajce, skarga nr 253/1987, Williams przeciwko Jamajce, skarga nr 609/1994, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

30 Pratt i Morgan przeciwko Jamajce, skargi nr 210/1986 i 225/1987, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 147.

31 Pojęcie zawarte w orzeczeniu Soering przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 14038/88, oznaczające przedłużające się oczekiwanie w więzieniu na wykonanie kary śmierci, które może w określonych okolicznościach powo-

ci, na skutek wykorzystywania przez skazanego wszystkich możliwych środków ochrony, jest lepsze dla skazanego niż jej wykonanie³².

1.1. Wydalenie cudzoziemca będące naruszeniem art. 6 Paktu

Jednym z podstawowych obowiązków ciążących na państwach–stronach Paktu jest niewydalenie cudzoziemców do innych państw (bez względu na to czy są one stronami Paktu), w których grozi im rzeczywiste ryzyko skazania na karę śmierci i jej wykonania w sposób niezgodny z Paktem. Dlatego też przed wydaleniem cudzoziemca do innego kraju państwo–strona jest zobowiązana do zbadania takiego zagrożenia. Jeżeli ryzyko istnieje, państwo–strona nie może wykonać wydalenia do czasu uzyskania wiążącego zapewnienia, że egzekucja nie zostanie wykonana.

W orzecznictwie w sprawach indywidualnych Komitet zastosował po raz pierwszy zasadę *non-refoulement* w przypadku skarg przeciwko Kanadzie, złożonych przez osoby, którym groziła kara śmierci w Stanach Zjednoczonych. Jednakże w pierwszej sprawie, Kindler przeciwko Kanadzie, Komitet, po przeanalizowaniu orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka³³ wydał decyzję, w której stwierdził, iż Pakt nie został przez Kanadę naruszony. Skarga dotyczyła okoliczności wydalenia skarżącego do stanu Pensylwania w Stanach Zjednoczonych, gdzie groziła mu kara śmierci. Komitet uznał, że „*istotne okoliczności, prowadzące do orzeczenia wydanego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka różnią się w sferze materii od okoliczności niniejszej sprawy. W szczególności, różnią się one odnośnie wieku, stanu umysłu przestępcy, oraz warunków oczekiwania na karę śmierci*”³⁴, mimo iż Kindler mógł spodziewać się takiego samego traktowania jak Soering. Podobne orzeczenie Komitet wydał w sprawie Cox przeciwko Kanadzie³⁵.

Z orzecznictwa Komitetu wynika, że wydalenie cudzoziemca do kraju, w którym przepisy zezwalają na stosowanie w określonych przypadkach kary śmierci lub w którym grozi mu orzeczenie lub wykonanie kary śmierci, nie stanowi samo w sobie przesłanki do stwierdzenia naruszenia art. 6. Komitet orzekł tak m.in. w sprawie G.T. przeciwko Australii³⁶, w której cudzoziemiec, obywatel Maleszji, miał zostać deportowany do swojego kraju pochodzenia. Ponieważ Australia przeprowadziła dochodzenie i uzyskała zapewnienie, że Maleszja nie zastosuje wobec skarżącego kary śmierci, gdyż nie stosuje tej kary w przypadku przestępstw takiego typu, jakie

dawać cierpienia psychiczne urastające do tortur czy nieludzkiego traktowania.

32 Errol Johnson przeciwko Jamajce, skarga nr 588/1994, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

33 Soering przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 14038/88, Europejski Trybunał Praw Człowieka <http://www.echr.coe.int>

34 Kindler przeciwko Kanadzie, skarga nr 470/1991, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 186.

35 Cox przeciwko Kanadzie 470/1991, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

36 G.T. przeciwko Australii, skarga nr 706/1996, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

popenił skarżący, Komitet nie stwierdził naruszenia art. 6 Paktu. W innych sprawach dotyczących wydalenia Komitet nie stwierdził groźby naruszenia art. 6 poprzez poddanie wydalanego cudzoziemca karze śmierci³⁷.

Naruszenie Paktu może mieć także miejsce, gdy egzekucja ma zostać dokonana za pomocą określonych metod, np. tak jak w sprawie Ng przeciwko Kanadzie³⁸, w której kara śmierci miała zostać wykonana w komorze gazowej za pomocą cyjanku, jak również w przypadku przedłużającego oczekiwania na wykonanie kary. W takich sprawach Komitet stwierdzał jednak naruszenie art. 7, a nie art. 6 Paktu³⁹.

W niektórych z powołanych powyżej spraw pojawił się problem dotyczący różnicy obowiązków ciążących na państwach, które zniosły karę śmierci a tymi, które ją stosują, a także pomiędzy państwami–stronami Drugiego Protokołu Fakultatywnego oraz państwami, które tego Protokołu nie podpisały. Początkowo w sprawie Kindler⁴⁰, większość Komitetu była zdania, iż państwa, które zniosły karę śmierci, nie mają obowiązku powstrzymania się od wydalenia cudzoziemca do krajów w których jest ona stosowana, o ile spełniają wymogi określone w ust. 2–5 artykułu 6 Paktu⁴¹. Komitet zmienił ten sposób interpretacji Paktu w orzeczeniu Judge przeciwko Kanadzie⁴². Powołał się na sposób interpretacji Paktu jako żywego instrumentu oraz coraz szerszą międzynarodową zgodę na zniesienie kary śmierci i stwierdził, iż jedynie państwa, które nie zniosły kary śmierci mają obowiązek badania, czy w państwie, do którego cudzoziemiec ma zostać wydany, przestrzegane są warunki określone w art. 6 ust. 2–5 Paktu. Te państwa, które zniosły karę śmierci, zobowiązane są do nienarządzania jednostki na rzeczywiste ryzyko jej zastosowania, dlatego nie mogą wydalić lub wydać cudzoziemca do innego państwa, gdzie grozi mu skazanie i wykonanie kary, bez uzyskania wiążących zapewnień, iż nie będzie ona wykonana. W konsekwencji Kanada, jako państwo, które zniosło karę śmierci (mimo iż nie jest stroną 2 Protokołu Dodatkowego) naruszyła art. 6 Paktu przez wydalenie Judge do Stanów Zjednoczonych, w których był on skazany na karę śmierci.

37 Cox przeciwko Kanadzie, skarga nr 539/1993, A.R.J. przeciwko Australii, skarga nr 692/1996, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 151.

38 Ng przeciwko Kanadzie, skarga nr 469/1991, patrz M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 151.

39 Szerzej pkt 2.2. niniejszego artykułu.

40 Kindler przeciwko Kanadzie, skarga nr 470/1991, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

41 *Ibidem*. Wielu z członków Komitetu przygotowało zdania odrębne.

42 Judge przeciwko Kanadzie, skarga nr 829/1998, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 151–152.

2. Artykuł 7 i 10 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych

Artykuł 7 Paktu gwarantuje wolność od tortur i innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, jak również okrutnego traktowania i karania⁴³. Ponieważ celem artykułu 7 jest ochrona godności i integralności fizycznej i psychicznej jednostki ludzkiej, obowiązkiem państwa jest zapewnienie wszystkim ochrony poprzez prawne i faktyczne działania, mające na celu zapobieżenie czynom sprzecznym z treścią art. 7, niezależnie, czy są one dokonywane przez funkcjonariuszy państwa czy osoby prywatne⁴⁴ oraz ściganie tych przestępstw i karanie sprawców tortur⁴⁵. Zakaz wynikający z art. 7 uzupełniony jest przez obowiązek podjęcia pozytywnych działań wynikających z treści art. 10⁴⁶.

Jedną z form ochrony przed naruszeniem art. 7 jest ciążący na państwach–stronach Paktu obowiązek wstrzymania się od szeroko rozumianego wydalania cudzoziemców. Według Komitetu Praw Człowieka, art. 7 nakłada na państwa m.in. obowiązek nienarażania jednostek na niebezpieczeństwo tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania poprzez zmuszenie ich do powrotu do określonego kraju, wydalenie lub ekstradycję⁴⁷.

2.1. Ustalenie pojęcia tortury, niehumanitarnie i poniżające traktowanie albo karanie

Aby móc określić zakres ochrony przysługujący cudzoziemcom na podstawie art. 7 i art. 10, należy wskazać treść pojęć „tortury” i „niehumanitarnie lub poniżające

43 „Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym”, A. Przyborowska–Klimczak, *Prawo międzynarodowe...*, *op. cit.*

44 Przykładem zmieniających się standardów ochrony praw człowieka jest uznanie przez Komitet przemocy domowej wobec kobiet i dzieci, czy takich tradycji czy zwyczajów jak mutilacja kobiet czy sati za naruszenie art. 7 Paktu, M. Nowak, *U.N. Covenant...*, *op. cit.*, s. 184.

45 Aby zapobiec naruszeniu art. 7, państwa powinny informować Komitet o środkach podjętych w celu ochrony osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, a w przypadku więźniów i osób aresztowanych zastosować określone zasady ich przetrzymywania. Czyny sprzeczne z art. 7 muszą być uznane za przestępstwa, a osoby naruszające art. 7, czy to przez zachęcanie, rozkazywanie, tolerowanie czy wykonywanie zabronionych czynów muszą za nie odpowiedzialnie. Osoby, które odmawiają wykonania rozkazów obejmujących czyny sprzeczne z treścią art. 7 nie mogą być pociągnięte za to do odpowiedzialności. Skargi powinny być rozpatrywane szybko i niezależnie przez odpowiednie władze, tak aby podjęte środki były efektywne. Amnestie wobec osób dokonujących czynów sprzecznych z treścią art. 7 są sprzeczne z obowiązkiem państw ścigania takich czynów. Państwa nie mogą pozbawiać ofiar możliwości uzyskania odszkodowania za działania sprzeczne z tym artykułem, M. Nowak, *U.N. Covenant...*, *op. cit.*, s. 184.

46 „Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. 2. a) Osoby oskarżone będą, oprócz wyjątkowych okoliczności, oddzielone od osób skazanych i będą podlegały innemu traktowaniu, odpowiadającemu ich statusowi osób nie skazanych, b) oskarżeni młodociani będą oddzieleni od dorosłych i możliwie jak najszybciej postawieni przed sądem celem osądzenia. 3. System penitencjarny obejmować będzie traktowanie więźniów, którego zasadniczym celem będzie ich poprawa i rehabilitacja społeczna. Przestępcy młodociani będą oddzieleni od dorosłych i traktowani stosownie do swego wieku i statusu prawnego”, A. Przyborowska–Klimczak, *Prawo międzynarodowe...*, *op. cit.*

47 Uwagi ogólne Komitetu Praw Człowieka nr 20, par. 6 Uwagi ogólne nr 15 par. 5, dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>

traktowanie albo karanie⁴⁸. Komitet w wydanych przez siebie zaleceniach nie zawarł definicji tych pojęć, lecz wskazał kryteria, którymi należy się posłużyć przy ocenie danego działania⁴⁸: „Pakt nie zawiera żadnej definicji pojęcia zawartego w art. 7, jak również Komitet nie uważa, aby koniecznym było stworzenie listy zakazanych czynów lub określanie wyraźnych różnic pomiędzy różnymi rodzajami karania lub traktowania; rozróżnienie zależy od natury, celu i surowości badanego działania⁴⁹”. Według Komitetu, ustalenie zakresu obowiązków państw w zakresie art. 7 powinno odbywać się w świetle innych instrumentów międzynarodowych⁵⁰, w szczególności Konwencji przeciwko torturom⁵¹.

2.1.1. Tortury

Definicję tortur zawiera Konwencja przeciwko torturom⁵². Wprowadza ona kilka elementów, które muszą zaistnieć, aby określony rodzaj traktowania można było

48 Uwagi ogólne nr 20 zastąpiły Uwagi ogólne nr 7.

49 Uwagi ogólne Komitetu Praw Człowieka nr 20, par. 4, por. M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 160.

50 A. Michalska, Komitet Praw Człowieka, *op. cit.*, s. 123, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 161. Dodatkowo przy interpretacji pomocne są następujące dokumenty: Zespół zasad dotyczących ochrony osób więzionych lub zatrzymywanych, przyjęty jako rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w 1988 r., zgodnie z którym zwrot „okrutne, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie” powinien być tak interpretowany, aby objął jak najszerszą ochronę integralności fizycznej i psychicznej jednostki. Również inne dokumenty, do których odwoływali się członkowie Komitetu, tj. Reguły Minimalne Traktowania Więźniów, uchwalone przez Konferencję Narodów Zjednoczonych w 1955 r. i zaakceptowane w 1977 r. rezolucją Rady Gospodarczej i Społecznej, Kodeks postępowania funkcjonariuszy państwowych stosujących prawo, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1979 r., Zasady Etyki Medycznej dotyczące roli personelu służby zdrowia, szczególnie lekarzy, w ochronie więźniów i aresztowanych przed torturami i innym okrutnym lub poniżającym traktowaniem lub karaniem, uchwalone przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1982 r. Konwencja ONZ przeciwko torturom wprowadza na poziomie międzynarodowym, oprócz zasady *non-refoulement* możliwość rozpatrywania skarg na jej naruszenia na poziomie międzynarodowym, ustanawiając Komitet przeciwko Torturom, wyposażony w instrumenty rozpatrywania raportów państw i indywidualnych i skarg międzypaństwowych. Europejska Konwencja o Zapobieganiu Torturom i Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu zapewnia system niezapowiedzianych wizyt kontrolnych w więzieniach i innych instytucjach izolacyjnych za pomocą ciała traktatowego, jakim jest Europejski Komitet Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, CPT. W 1985 r. Komitet Praw Człowieka ustanowił funkcje Specjalnego Sprawozdawcy z szerokim mandatem do badania podejrzeń tortur we wszystkich krajach na świecie, a w 2002 r. Zgromadzenie Ogólne NZ przyjęło protokół dodatkowy do CAT, który ustanawia system wizyt we wszystkich miejscach detencji, podobnie jak ECPT. M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 158. Zakaz z art. 7 obejmuje nie tylko działania powodujące cierpienia fizyczne ale także cierpienia psychiczne ofiary, także kary cielesne, m.in. wobec uczniów w instytucjach edukacyjnych oraz pacjentów w placówkach medycznych. Art. 7 wyraźnie zabrania także dokonywania medycznych lub naukowych eksperymentów na osobach bez ich zgody. Komitet zwrócił uwagę na konieczność zapewnienia szczególnej ochrony w sytuacji w której osoby poddawane eksperymentom mogą nie być świadome wyrażenia zgody, lub gdy eksperymentom poddawane są osoby zatrzymane lub uwięzione.

51 Konwencja przeciwko torturom ogranicza pojęcie tortur do czynów popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych lub osoby działające jako przedstawiciele państwa i Komitet uznał od razu horyzontalny charakter tego prawa Uwagi ogólne nr 7, par. 2, Uwagi ogólne nr 15 par. 5, dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>

52 Zgodnie z treścią artykułu 1 Konwencji przeciwko torturom określenie „tortury” oznacza każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo”. Helsinki Foundation for Human Rights, Human Rights..., *op. cit.*

uznać za tortury: natura danego czynu, intensywność i rodzaj zadanego bólu, zamiar, określony cel działania, tożsamość sprawcy i ewentualne wyłączenie określonych działań z kręgu tortur, dokonane przez państwa w ich ustawodawstwie⁵³. Najtrudniej jest odróżnić tortury od okrutnego i nieludzkiego traktowania w zależności od bólu, gdyż sposób odczuwania bólu jest cechą indywidualną. Dlatego też w każdej sprawie należy wziąć pod uwagę jej indywidualne okoliczności⁵⁴. Przykłady czynów uznanych przez Komitet za sprzeczne z treścią art. 7 można znaleźć w orzeczeniach Komitetu oraz w dokumentach z rozpatrywania raportów państw⁵⁵. Najwięcej indywidualnych spraw, w których Komitet stwierdzał stosowanie tortur odnosi się do dyktatury wojskowej w Urugwaju⁵⁶. W większości przypadków tortury powodowały trwale uszkodzenia ciała i zdrowia. W przeważającej większości osoby, których dotyczyły skargi przeciwko Urugwajowi, zmarły na skutek tortur albo nadal są uznawane za zaginione. Inne kraje, w których Komitet stwierdzał stosowanie tortur to Bolivia, Kolumbia, Zair pod rządami Mobuto, Gwinea Równikowa, Libia⁵⁷, Gruzja⁵⁸, Trynidad i Tobago⁵⁹.

53 A. Boulesbaa, *The UN Convention on Torture and the Prospects for Enforcement*, Kluwer Law International, The Hague 1999, s. 9.

54 M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 162.

55 Rozpatrując sprawozdania państw, członkowie Komitetu zadawali państwom następujące pytania: czy stosują pozbawienie wolności za inne czyny aniżeli naruszenie prawa; czy decyzje o umieszczeniu w szpitalu psychiatrycznym mogą być "tajne"; czy osoby chore na AIDS mogą być przymusowo izolowane pod pretekstem ochrony zdrowia publicznego; jakie kary mogą być nakładane na więźniów; czy osoby odpowiedzialne za torturowanie więźniów są pociągane do odpowiedzialności; czy ofiary otrzymują zadośćuczynienie; jakie są zasady klasyfikacji więźniów. Ponadto członków Komitetu interesowały również rodzaje kar cielesnych, warunki socjalne i opieka medyczna w więzieniach, zasady kontaktu więźniów z rodzinami, zasady pomocy postpenitencjarnej. Komitet uznawał za niehumanitarne działania polegające m.in. na przeszukiwaniu intymnych części ciała więźnia bez jego zgody, pozbawianie go kontaktu z rodziną przez dłuższy okres czasu, utrudnianie kontaktu z lekarzem i adwokatem, celowe opóźnienia w zaznajamianiu osoby aresztowanej o treści kierowanych wobec niej zarzutów. Za: A. Michalska, Komitet Praw Człowieka, *op. cit.*, s. 125.

56 W tych sprawach ofiary, przeważnie przetrzymywane *incommunicado*, były poddawane najróżniejszym brutalnym torturom, takim jak regularne bicie, podłączanie palców, powiek, nosa i genitaliów do prądu i równoczesne przywiązanie osoby do metalowej ramy łóżka, obwinicie palców i genitaliów drutem, przypalanie papierosami, długotrwałe zawieszanie za ręce i nogi, często połączone z podłączaniem do prądu, zanurzanie w mieszance krwi, uryny, wymiotów i ekskrementów, symulowane egzekucje czy amputacje różnych części ciała. Grille Motta, skarga nr 11/1979, Bleier, skarga nr 30/1978, Lopez Burgos, skarga nr 52/1979, Sendic skarga nr 63/1979, Angell Estrella, skarga nr 74/1980, Arzuaga Gilboa, skarga nr 147/1983, Cariboni, skarga nr 159/1983, Bereterretche Acosta, skarga nr 162/1983, Rodriguez, skarga nr 322/1988, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 162.

57 Komitet uznał samo przetrzymywanie *incommunicado* przez więcej niż 3 lata za tortury i okrutne, nieludzkie traktowanie, Megreisi przeciwko Libii, skarga nr 440/1990, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 163.

58 Komitet uznał za tortury i okrutne nieludzkie traktowanie okrutne bicie, które spowodowało wstrząs, złamanie kości i liczne rany. Domukhovskiy et al przeciwko Gruzji, skargi nr 623, 624, 626, 627/1995, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 163.

59 W jednej ze spraw, w której państwo nie odpowiedziało na zarzuty zawarte w skardze, dotyczące tortur lub innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Komitet uznał, iż istnieją silne podstawy, aby twierdzić, iż osoba, która zniknęła, została poddana torturom lub innemu działaniu sprzecznemu z treścią art. 7 Paktu. Komitet uznał tak, będąc świadomy okoliczności i natury przymusowych zaginięć osób w określonych krajach, patrz np. Mojica przeciwko Trynidad i Tobago, skarga nr 449/1990, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

2.1.2. Nieludzkie i/lub okrutne traktowanie

W zakresie tego pojęcia mieszczą się wszystkie formy działania powodujące poważne cierpienia, które nie są torturami, ponieważ brakuje im podstawowych elementów właściwych dla tortur oraz te praktyki, które powodują cierpienia, które jednak nie osiągają określonej intensywności. Sprawy, w których Komitet stwierdzał nieuczciwe i/lub okrutne traktowanie dotyczyły m.in. zniknięć, przetrzymywania *incommunicado*⁶⁰, sposobów wykonania kary śmierci; obejmowały one pewne praktyki stosowane wobec więźniów i osób aresztowanych, w pewnych przypadkach warunki w więzieniach i aresztach⁶¹.

2.1.3. Poniżające traktowanie

Poniżające traktowanie stanowi najniższy poziom naruszeń art. 7. Stopień danego cierpienia ma w tym przypadku mniejsze znaczenie niż poniżenie ofiary, niezależnie od tego, czy postrzegane jedynie przez ofiarę czy także innych. Komitet generalnie uznawał za naruszenie art. 7 określone warunki w więzieniach, sposoby poniżania i traktowania więźniów⁶². W sprawie Mukong przeciwko Kamerunowi Komitet wskazał, jakie warunki w więzieniach muszą zostać zachowane niezależnie od poziomu rozwoju danego państwa⁶³.

60 Mukong przeciwko Kamerunowi, skarga nr 458/1991, Bozize przeciwko Republice Środkowej Afryki, skarga nr 428/1990, Sarma przeciwko Sri Lance, skarga nr 950/2000, Mojica przeciwko Republice Dominikany, skarga nr 449/1991, Laureano przeciwko Peru, skarga nr 540/1993, Bautista przeciwko Kolumbii, skarga nr 563/1993, Arhuacos przeciwko Kolumbii, skarga nr 612/1995, w tych sprawach Komitet stwierdzał zastosowanie detencji *incommunicado* na podstawie wszystkich okoliczności danej sprawy i dostępnych dowodów, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 176–178.

61 W zakresie tego pojęcia mieszczą się takie działania, jak np. zmuszanie do stania z zawiązanymi oczami nieruchomo pod groźbą kary przez 53 godziny lub zmuszanie do siedzenia nieruchomo na materacu przez kilka dni, Soriano Bouton przeciwko Urugwajowi, skarga nr 37/1978, 20-godzinne opóźnienie w poinformowaniu o wstrzymaniu egzekucji kary śmierci (45 min. przed terminem egzekucji), Pratt i Morgan przeciwko Jamajce, skarga nr 210/1986, wykonanie kary śmierci poprzez zagazowanie, Ng przeciwko Kanadzie, skarga nr 469/1991, trzymanie w tajemnicy terminu wykonania egzekucji i utrzymywanie w tajemnicy miejsca pochówku, jako nieuczciwe traktowanie członków rodziny, Lyashkevich przeciwko Białorusi, skarga nr 887/1999, zniknięcia i przedłużające się przetrzymywanie *incommunicado*, Laureano przeciwko Peru, skarga nr 540/1993, izolacja przez okres roku bez możliwości wysyłania i odbierania korespondencji, Polay Campos przeciwko Peru, skarga nr 577/1994, pozbawienie jedzenia i picia przez kilka dni po aresztowaniu, Tshikedi przeciwko Zairowi, skarga nr 242/1987, Mika Miha przeciwko Gwinei Równikowej, skarga nr 414/1990, patrz też Mukong przeciwko Kamerunowi, skarga nr 458/1991 w pewnych okolicznościach także warunki w więzieniu, m.in. przetrzymywanie osoby związanej, z zawiązanymi oczami, przetrzymywanie w przyczepie ciężarówki, zmuszanie do spania na ziemi i niezapewnienie odpowiedniej ilości jedzenia, przetrzymywanie w przeludnionej celi, oświetlonej sztucznym światłem przez 24 godziny na dobę, gdzie podczas pory deszczowej woda utrzymywała się na wysokości 10 cm, Buffo Carbalal przeciwko Urugwajowi, skarga nr 22/1978, Larossa Bequio przeciwko Urugwajowi, skarga nr 88/1981, Cariboni przeciwko Urugwajowi, skarga nr 159/1983, Martinez Portoreal przeciwko Republice Dominikany, skarga nr 188/1984, Polay Campos przeciwko Peru, skarga nr 577/1994, Marais przeciwko Madagaskarowi, skarga nr 49/1979. M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 164–165.

62 Np. praktyki stosowane w więzieniu Libertad w Montevideo, w którym więźniów traktowano tak, iż czuli się oni niebezpiecznie, niepewnie, np. powtarzające się odosobnienie, wystawianie na zimno, częste przenoszenie do innej celi, Conteris przeciwko Urugwajowi, skarga nr 139/1983, praktyki opróżniania wiadra z uryną na głowę więźnia, wyrzucanie jedzenia i wody na podłogę i wyrzucanie materaców z celi, bicie, moczenie posłania, Francis przeciwko Jamajce, skarga nr 320/1988, Thomas przeciwko Jamajce, skarga nr 321/1988, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 166.

63 Minimalna przestrzeń podłogi i odpowiednia ilość powietrza na jednego więźnia, odpowiednie warunki sanitarne, ubranie, które nie może być poniżające, oddzielne łóżka, odpowiednie wyżywienie.

Nieludzkie i poniżające traktowanie często stanowi naruszenie zarówno art. 7, jak i 10 (1) Paktu. Komitet ma do tego zróżnicowane podejście. W większości spraw badał je pod kątem art. 10 ust. 1 i stwierdzał, iż nie ma potrzeby badania również naruszenia treści art. 7. Są jednak sprawy, w których Komitet stwierdził naruszenie treści art. 7 i 10 ust. 1⁶⁴. Art. 10 ust. 1 ma zastosowanie do wszystkich osób pozbawionych wolności, ust. 2 odnosi się wyłącznie do osób oskarżonych a art. 3 do osób skazanych. Przepis ten jest, wg Komitetu, uzupełnieniem art. 7 w zakresie sposobu traktowania osób pozbawionych wolności. Państwo ponosi pełną odpowiedzialność za jego stosowanie. Odpowiedzialność ta obejmuje funkcjonowanie wszystkich instytucji, w których, zgodnie z prawem krajowym, przetrzymywane są osoby bez ich woli⁶⁵. Komitet stoi również na stanowisku, że to na państwie ciąży obowiązek zagwarantowania osobom pozbawionym wolności odpowiednich warunków bytowych, socjalnych, kulturalnych i opieki medycznej⁶⁶ oraz ochrony przed działaniami innych więźniów naruszającymi prawa określone w ust. 1 tego artykułu. Według Komitetu, art. 10 ma zastosowanie do drobniejszych uchybień w sposobie traktowania więźniów, w porównaniu do art. 7⁶⁷.

2.1.4. Okrutne, nieludzkie lub poniżające karanie

Ponieważ każda kara zawiera w sobie element poniżenia i często nieludzkiego traktowania, aby uznać, iż określone karanie jest okrutne, nieludzkie czy poniżające, musi ono spełniać dodatkowe elementy nagannosci, karygodności czy nieproporcjonalności⁶⁸. Takie działanie może stanowić np. odosobnienie⁶⁹ czy kara dożywocia bez żadnych możliwości ubiegania się o przedterminowe zwolnienie, detencja *incommunicado* czy kary cielesne⁷⁰.

64 Np. Quinteros Almeida przeciwko Urugwajowi, Polay Campos przeciwko Peru, za A. Conte, S. Davidson and R. Burchill, *Defining Civil and Political Rights, The Jurisprudence of The United Nations Human Rights Committee*, Ashgate 2004, s. 97.

65 A. Michalska, *Komitet Praw Człowieka*, *op. cit.*, s. 134.

66 Pinto przeciwko Trynidad i Tobago, skarga nr 232/1987, A. Michalska, *Komitet Praw Człowieka*, *op. cit.*, s. 135, patrz też M. Nowak, *U.N. Covenant...*, *op. cit.*, s. 241–247.

67 A. Michalska, *Komitet Praw Człowieka*, *op. cit.*, s. 135, Psrksnyi przeciwko Węgrom, skarga nr 410/1990, A. Michalska, *Komitet Praw Człowieka*, *op. cit.*, s. 136. Komitet orzekł również naruszenia art. 10 ust. 1 w przypadkach gdy ofiara przetrzymywana była przez wiele miesięcy w nieznanym miejscu, bez zawiadnienia rodziny, N. Romero przeciwko Urugwajowi, skarga nr 85/1981, a także gdy więzień przebywał przez wiele miesięcy w pojedynczej celi o bardzo małych rozmiarach, Gomez de Voituret przeciwko Urugwajowi, skarga nr 109/1981.

68 M. Nowak, *U.N. Covenant...*, *op. cit.*, s. 167, reprehensibleness.

69 Polay Campos przeciwko Peru, M. Nowak, *U.N. Covenant...*, *op. cit.*, s. 175.

70 Tak Uwagi ogólne z 1982 r., sprawa Osbourne przeciwko Jamajce, w której skarżący był skazany, oprócz kary więzienia, na 10 uderzeń biczami. W momencie wykonywania kary miał związane oczy, był zmuszony do zdjęcia ubrania z dolnej części ciała i został „przewieszony” przez beczkę. Także Higginson przeciwko Jamajce, skarga nr 792/1988, Sooklal przeciwko Trynidad i Tobago, skarga nr 928/2000, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

2.2. Zakaz wydalania na podstawie art. 7 i 10 Paktu

Zgodnie z Uwagami ogólnymi nr 20 „Państwa–Strony nie mogą narażać jednostek na niebezpieczeństwo tortur lub okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania lub karania poprzez wydalenie lub wydanie do innego kraju”⁷¹.

Zakaz wydalania w związku z ryzykiem naruszenia art. 7 dotyczył m.in. spraw, w których podstawowe znaczenie miał sposób wykonania kary śmierci. Komitet zmienił swoją linię orzecniczą, widoczną w opisanych powyżej sprawach *Kindler i Cox* w listopadzie 1993 roku, wydając orzeczenie w sprawie *Ng* przeciwko Kanadzie. Skarżący, obywatel brytyjski urodzony w Kalifornii miał na swoim koncie 19 przestępstw, w tym porwania i 12 morderstw popełnionych w latach 1984 i 1985. Gdyby został oskarżony, zgodnie z kalifornijskim prawem groziłaby mu kara śmierci w komorze gazowej. Mimo iż władze kanadyjskie starały się o uzyskanie oficjalnego zapewnienia Stanów Zjednoczonych, iż *Ng* nie zostanie stracony, został on wydalony do USA bez jakichkolwiek gwarancji, iż kara śmierci nie zostanie wykonana. Komitet uznał, iż wydalenie skarżącego do Kanady stanowiło niehumanitarne traktowanie w rozumieniu art. 7, ponieważ „Kanada, mimo iż mogła rozsądnie przewidzieć, iż *Pan Ng*, w przypadku skazania, zostanie pozbawiony życia w sposób, który stanowi naruszenie art. 7, uchybiła swoim obowiązkom wynikającym z Paktu, poprzez wydanie *Pana Ng* bez starania się i uzyskania zapewnienia, iż kara śmierci nie zostanie wykonana”⁷². W dwóch sprawach dotyczących wydalania handlarzy narkotykami z Australii, odpowiednio do Iranu i Malezji, Komitet uznał, iż przewidywalne ryzyko poddania karze cielesnej stanowi okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie i narusza zasadę *non-refoulement*⁷³. W obu sprawach Komitet uznał jednakże, iż nie istnieje realne ryzyko poddania karom cielesnym w tych krajach, ponieważ Australia uzyskała zapewnienia, zarówno od władz Malezji i Iranu, iż kary te nie są w praktyce wykonywane⁷⁴, dlatego też nie stwierdził naruszenia Paktu.

W sprawie dotyczącej deportacji cudzoziemca, posiadającego w Australii status uchodźcy, Komitet stwierdził, iż deportacja osoby, którą objęło się ochroną, do kraju, w którym nie będzie mogła poddać się leczeniu, co spowoduje pogorszenie się jego stanu zdrowia, będzie stanowiła naruszenie art. 7 Paktu⁷⁵.

71 Uwagi ogólne nr 20, par. 9, za M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 185

72 M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 187.

73 Tak jak w sprawie *Osbourne* przeciwko Jamajce, skarga nr 759/1997, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

74 G.T. *Przeciwko Australii*, skarga nr 706/1996, A.R.J. *Przeciwko Australii*, skarga nr 692/1996, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 197, 188.

75 C. *przeciwko Australii*, skarga nr 900/1999 „W okolicznościach w których państwo–strona uznała swój obowiązek udzielenia skarżącemu ochrony, Komitet uznaje, że wydalenie skarżącego do kraju, w którym jest mało prawdopodobne, iż otrzyma traktowanie niezbędne w przypadku choroby, spowodowanej w całości lub częściowo przez naruszenie przez państwo jego praw, będzie stanowiło naruszenie art. 7 Paktu”, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

2.3. Gwarancje dyplomatyczne

W ciągu ostatnich kilku lat wiele państw zaczęło posługiwać się instytucją gwarancji dyplomatycznych w sprawach deportacji cudzoziemców podejrzewanych o terroryzm. Gwarancje te mają za zadanie pozwolić na wydalenie niepożądanych cudzoziemców bez naruszania ciężących na państwach zobowiązań międzynarodowych. Jednakże praktyka ta jest krytykowana przez organizacje zajmujące się ochroną praw człowieka jako wysoce nieskuteczna w sprawach, w których istnieje zagrożenie torturami, m.in. dlatego, że deportacje wykonywane są do państw znanych z naruszeń praw człowieka takich jak Egipt, Syria czy Jemen⁷⁶. Dlatego też, mimo uzyskania gwarancji dyplomatycznych od państwa przyjmującego, państwo–strona wydalać cudzoziemca, może naruszyć postanowienia Paktu, w szczególności zakaz tortur i innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania.

Takie naruszenie stwierdził Komitet Praw Człowieka w sprawie Alzery przeciwko Szwecji⁷⁷. Sprawa dotyczyła obywatela Egiptu, który ubiegał się w Szwecji o nadanie statusu uchodźcy. Władze szwedzkie zdecydowały o wydaleniu go do kraju pochodzenia ze względu na jego rzekomy udział w nielegalnej organizacji terrorystycznej, po uzyskaniu gwarancji dyplomatycznych od władz Egiptu, iż nie będzie on poddany torturom, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, a czekające go postępowanie sądowe zostanie przeprowadzone zgodnie z zasadami rzetelnego procesu. Mimo gwarancji władz Egiptu, cudzoziemiec został, po przybyciu do tego kraju, umieszczony w więzieniu, gdzie był torturowany i traktowany w sposób nieludzki. Wizytujący przedstawiciele ambasady Szwecji nie mieli możliwości spotkania się z cudzoziemcem na osobności i przeprowadzenia niezależnych badań lekarskich. Komitet Praw Człowieka, po zbadaniu okoliczności sprawy, stwierdził naruszenie przez Szwecję art. 7 Paktu, m.in. poprzez wydalenie cudzoziemca do Egiptu, które naraziło go na tortury i nieludzkie traktowanie. Komitet zwrócił m.in. uwagę na to, że gwarancje dyplomatyczne nie zawierały żadnego mechanizmu monitorowania ich zastosowania. Władze Szwecji nie dokonały również żadnych ustaleń poza tekstem gwarancji, które zapewniałyby ich skuteczne zastosowanie. Pierwsza wizyta ambasadora Szwecji i jego pracowników w więzieniu odbyła się po upływie pięciu tygodni od przekazania cudzoziemca do Egiptu, czyli już po upływie okresu, w którym cudzoziemiec jest najbardziej narażony na traktowanie niezgodne z prawami człowieka. Wizyty, które miały miejsce, nie spełniały wymogów dobrych praktyk międzynarodowych, m.in. poprzez brak nacisku ze strony wizytujących na możliwość spotkania się z więźniem w warunkach prywatności i przeprowadzenie odpowiedniej ekspertyzy medycznej i sądowej, nawet wte-

---

76 Raport Human Rights Watch „Still at Risk, Diplomatic Assurance, No Safeguards against Torture”, <http://hrw.org/reports/2005/eca0405>

77 Alzery przeciwko Szwecji, skarga nr 146/2005, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

dy, gdy wyszły na jaw konkretne zarzuty złego traktowania. Komitet stwierdził, że w świetle tych wszystkich faktów państwo–strona nie wykazało, iż uzyskane gwarancje dyplomatyczne były w rzeczywistości wystarczające do wyeliminowania ryzyka złego traktowania w zakresie zgodnym z art. 7 Paktu.

3. Dodatkowe gwarancje przysługujące cudzoziemcom przebywającym na terytorium państwa–strony legalnie

Dodatkowe gwarancje ochrony przed wydaleniem przysługują cudzoziemcom przebywającym na terytorium państwa–strony legalnie i wynikają z art. 13 Paktu. Cudzoziemiec taki może być wydalony jedynie poprzez wykonanie decyzji podjętej zgodnie z ustawą, a Pakt przyznaje mu prawo do przedłożenia argumentów przeciwko wydaleni (chyba że przeciwko przyznaniu takiego prawa przemawiają względy bezpieczeństwa publicznego) oraz domagania się ponownego zbadania sprawy. Dotyczy on nie tylko obywateli innych krajów, ale także bezpaństwowców i uchodźców⁷⁸. Legalny pobyt w rozumieniu art. 13 obejmuje m.in. czas ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy⁷⁹, a wydanie decyzji o wydaleni nie pozbawia danej osoby legalnego pobytu⁸⁰.

Art. 13 ma zastosowanie do wszystkich procedur zmierzających do obligatoryjnego wyjazdu cudzoziemca z danego państwa, bez względu na to, jak są one określone w prawie krajowym⁸¹. Początkowo Komitet nie uznawał jednakże swoich kompetencji do rozpatrywania skarg na postanowienia o ekstradycji, lecz zmienił swoje stanowisko w sprawie Giry przeciwko Republice Dominikany⁸² i później powtórzył je w sprawie Canon Garcia przeciwko Ekwadorowi⁸³.

Celem art. 13 jest zapobieżenie arbitralnym wydaleniom. Wprowadza on również zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców. Gwarancje prawne określone w art. 13 powinny być dla cudzoziemca efektywne „*we wszystkich okolicznościach i w każdym indywidualnym przypadku*”. Stosowanie art. 13 nie może być dyskryminujące w stosunku do żadnej kategorii cudzoziemców⁸⁴. W każdej sprawie dotyczą-

78 M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 292.

79 Maroufidou przeciwko Szwecji, skarga nr 58/1979, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

80 Celepli przeciwko Szwecji, skarga nr 456/1991, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

81 Uwagi ogólne nr 15, Uwagi Ogólne nr 15 par. 5, dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>

82 Giry przeciwko Republice Dominikany, skarga nr 193/1985, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

83 Canon Garcia przeciwko Ekwadorowi, skarga nr 319/1988, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

84 Uwagi ogólne nr 15, Uwagi ogólne nr 15 par. 5, dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm>, patrz też A. Michalska, Komitet Praw Człowieka, *op. cit.*, s. 140.

cej wydalenia cudzoziemiec powinien mieć prawo do wyjazdu do takiego kraju, który zgadza się go przyjąć, niekoniecznie do kraju pochodzenia⁸⁵.

Problemy rodzące się na tle art. 13 dotyczą arbitralności decyzji o wydaleniu oraz braku dostępu do procedury odwoławczej. W przypadku pierwszego problemu Komitet najczęściej nie stwierdzał naruszenia art. 13, co wynikało z braku kompetencji Komitetu do badania sposobu interpretacji prawa krajowego przez organy władzy⁸⁶. Zasady badania decyzji o wydaleniu określił on w orzeczeniu Maroufidou przeciwko Szwecji, w której rozpatrywał sprawę obywatelki Grecji zamieszkałej w Szwecji, posiadającej tam prawo stałego pobytu. Została ona zatrzymana jako podejrzana o członkostwo w grupie terrorystycznej, planującej uprowadzenie jednego z byłych ministrów, a decyzja o jej wydaleniu została podjęta na podstawie odpowiedniego przepisu ustawy o cudzoziemcach. Autorka skargi kwestionowała zarzuty rządu, ich ciężar i zasadność i domagała się, aby Komitet ocenił sposób interpretacji zastosowanych przepisów ustawy o cudzoziemcach. Komitet uznał brak swojej kompetencji w tym zakresie i stwierdził, iż art. 13 nie został pogwałcony⁸⁷. W tej sprawie Komitet orzekł, iż „interpretacja prawa krajowego jest co do zasady zadaniem sądów i organów administracyjnych danego państwa. Do uprawnień Komitetu nie należy ocena czy właściwe władze danego państwa zinterpretowały i zastosowały prawo krajowe w sposób prawidłowy w sprawie która znalazła się przed Komitetem na podstawie Protokołu Dodatkowego, dopóki nie okaże się, że nie zinterpretowały one i zastosowały tego prawa w dobrej wierze, lub jest jasne że nadużyły władzy”. Celem badania sposobu interpretacji prawa krajowego jest jedynie ochrona cudzoziemców przed arbitralnym wydaleniem. Jednakże wg Joseph, Schultz i Castan decyzja ta wskazuje na niechęć Komitetu do kwestionowania decyzji sądów krajowych w sytuacji, w której nie ma widocznych naruszeń prawa proceduralnego⁸⁸.

Inna sprawa, która zawierała oba zarzuty, dotyczyła obywatela francuskiego mieszkającego przez 19 lat na Madagaskarze i prowadzącego tam kancelarię adwokacką, której klientami byli najczęściej więźniowie polityczni i liderzy opozycji politycznej. Władze, podejmując decyzję o wydaleniu Francuza, dały mu 2 godziny na spakowanie bagażu, pod nadzorem policji i po upływie 20 godzin od zakomunikowania mu tej decyzji został on umieszczony w samolocie lecącym do Francji. W oczekiwaniu na odlot, cudzoziemiec był przetrzymywany w areszcie bez możliwości kontaktu z urzędnikami, ambasadą, rodziną oraz innymi bliskimi. Nie mógł zaskarżyć decyzji o wydaleniu. Rząd Madagaskaru stał na stanowisku, iż pobyt

85 Uwagi ogólne nr 15, *ibidem*.

86 A. Michalska, Komitet Praw Człowieka, *op. cit.*, s. 142.

87 Maroufidou przeciwko Szwecji, skarga nr 58/1979, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

88 S. Joseph, J. Schultz, M. Castan, The International Covenant..., *op. cit.*, s. 381.

Francuza na jego terytorium stanowi zagrożenie dla porządku lub bezpieczeństwa publicznego. Komitet orzekł naruszenie art. 13, stwierdzając, iż decyzja o wydaleniu nie była uzasadniona, a skarżący był pozbawiony prawa do jej zaskarżenia⁸⁹.

Komitet odrzucał jako niedopuszczalne *ratione materiae* skargi, w których skarżący uważali, iż odmowa przyznania azylu narusza art. 13, gdyż jej konsekwencją może być decyzja o wydaleniu⁹⁰. Z uwagi na to, iż gwarancje określone w art. 13 przysługują jedynie cudzoziemcom, którzy przebywają na terytorium danego państwa legalnie, Komitet uznał, iż artykuł ten nie został naruszony w sprawie, w której skarżący ubiegał się w Kanadzie o nadanie statusu uchodźcy, a organy państwowe podjęły decyzję o jego wydaleniu. Podstawą decyzji o wydaleniu tego cudzoziemca było podejrzenie, iż prowadził on działalność sprzeczną z prawem i Komitet potwierdził, iż nie ma on kompetencji do oceny uzasadnienia tej decyzji⁹¹.

Art. 13 chroni cudzoziemców poprzez zagwarantowanie im prawa do procedury odwoławczej. W każdej sprawie cudzoziemiec powinien mieć możliwość przedstawienia argumentów przeciwko wydaleniu⁹², co powinno mieć formę ustnego przesłuchania. Odwołanie powinno trafić do organu wyższej instancji, przy czym nie musi to być sąd. W sprawie Giry przeciwko Republice Dominikany Komitet uznał, że pomimo że skarżący został skazany na 28 lat więzienia w Stanach Zjednoczonych za handel narkotykami, powinien mieć prawo do odwołania się od decyzji o ekstracydji do USA⁹³. Dodatkowo, cudzoziemiec musi mieć zagwarantowane takie warunki odwołania, aby było ono efektywne. Państwo ma także obowiązek poinformowania cudzoziemca o przysługujących mu środkach odwoławczych⁹⁴. Art. 13 nie nakłada na państwa–strony obowiązku zapewnienia pomocy adwokata, ale powinny one zapewnić prawo wyboru swojego przedstawiciela, którym może być adwokat⁹⁵.

Odwołanie złożone przez cudzoziemca winno mieć efekt suspensywny, a wyjątek może dotyczyć jedynie spraw, w których zagrożone jest bezpieczeństwo państwa. Państwo może oprzeć się na tym argumente jedynie w przypadkach po-

89 Hammel przeciwko Madagaskarowi, skarga nr 155/1987, A. Michalska, Komitet Praw Człowieka, *op. cit.*, s. 143.

90 A. Michalska, Komitet Praw Człowieka, *op. cit.*, s. 143 powołuje tutaj orzeczenie w sprawie M.F. Przeciwko Holandii, skarga nr 173/1984.

91 V.M.R.B. Przeciwko Kanadzie, skarga nr 236/1987, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

92 Komitet stwierdził naruszenie tego prawa np. w sprawach Hammel, skarga nr 155/1983 i Giry przeciwko Republice Dominikany, skarga nr 193/1988, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 197.

93 Podobnie Canon Garcia przeciwko Ekwadorowi, skarga nr 319/1988 czy Hammel przeciwko Madagaskarowi, skarga nr 155/1983, za M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 298.

94 M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 299, Pinkey przeciwko Kanadzie, skarga nr 27/1978, Canon Garcia przeciwko Ekwadorowi, skarga nr 319/1988, Biblioteka Uniwersytetu Minnesota <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/allundocs.html>

95 W Uwagach końcowych do raportu Danii z 2001 r. Komitet stwierdził, iż prawo do reprezentacji powinno, na podstawie art. 13 Paktu, przysługiwać osobom ubiegającym się o nadanie statusu uchodźcy i powinni oni mieć prawo do uzyskania pomocy prawnej, a ci, którzy nie są w stanie pokryć kosztów pomocy prawnej powinni mieć zagwarantowaną bezpłatną pomoc prawną przez cały okres postępowania. UN doc. CCPR/CO/70/DNK, za S. Joseph, J. Schultz, M. Castan, The International Covenant..., *op. cit.*, s. 383.

ważnych zagrożeń natury politycznej czy wojskowej, dla całego narodu. Komitet stwierdził, iż takie okoliczności zaszyły w sprawie Karker przeciwko Francji⁹⁶, która dotyczyła obywatela Tunezji, skazanego na śmierć w swoim kraju za działalność polityczną, który otrzymał we Francji status uchodźcy. Z powodu podejrzeń o jego związku z międzynarodowym terroryzmem, władze Francji podjęły decyzję o wydaleniu go i nie zezwoliły na przedstawienie dowodów przeciwko wydaleniu. Wydalenie nie zostało wykonane z powodu groźby naruszenia zasady *non-refoulement*, ale Karker został zmuszony przez władze do przebywania na określonym terytorium Francji. Komitet uznał, iż zastosowane w tej sprawie ograniczenia były uzasadnione bezpieczeństwem państwa.

V. Podsumowanie

Konkluzją rozważań zawartych w niniejszym artykule jest potwierdzenie, iż Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych zawiera gwarancje ochrony cudzoziemców przed wydaleniem, niezależnie od ich statusu prawnego w tym kraju. Komitet Praw Człowieka, w Uwagach ogólnych i w swoim orzecznictwie zawarł szereg wytycznych określających zasady interpretacji Paktu, odnosząc się również do kwestii wydalania cudzoziemców. Szczególnie istotne dla tej ochrony jest potwierdzenie iż państwa–strony Paktu, w przypadku wydalenia cudzoziemca, ponoszą odpowiedzialność za działania niepodlegające ich jurysdykcji. Niewątpliwie najważniejszą jest ochrona przyznana na podstawie art. 6 i 7 Paktu, gdyż dotyczy takich wartości jak życie człowieka i wolność od tortur i innego nieludzkiego i poniżającego traktowania albo karania.

Mimo iż niektóre z orzeczeń Komitetu mogą budzić wątpliwości, o czym świadczą liczne zdania odrębne poszczególnych jego członków, należy uznać, iż zawarte w Pakcie gwarancje, wraz z gwarancjami jakie daje zastosowanie przez Komitet *interim measures* powodują, iż ochrona na podstawie tego aktu może być rzeczywista i skuteczna, co jest szczególnie ważne w sprawach, w których wydalenie cudzoziemca może spowodować nieodwracalne skutki.

---

96 Karker przeciwko Francji, skarga nr 883/1998, M. Nowak, U.N. Covenant..., *op. cit.*, s. 301.